
Utviklingen i folketrygdens utgifter 1967–2007

Av: JON PETTER NOSSEN

SAMMENDRAG

I artikkelen søkes det å besvare spørsmål som: Hvor tungt veier folketrygdens utgifter i forhold til landets samlede økonomiske ressurser? Hvordan har disse utgiftene utviklet seg over tid? Og hvor bærekraftig er folketrygden i forhold til forventede utgifter på lang sikt?

Folketrygdens utgifter, i faste priser per sysselsatt, økte stort sett gjennom hele perioden 1967–2007¹, men økningen har avtatt de siste 15 årene. I 1967 utgjorde utgiftene 18 000 kroner per sysselsatt², mens de siden 2003 har vært stabile på om lag 100 000 kroner per sysselsatt.

Som andel av BNP for fastlands-Norge økte utgiftene betydelig fram til begynnelsen av 1990-årene, men de siste 15 årene har de ligget relativt stabilt mellom 14 og 17 prosent. Etter en nedgang siden 2003, er andelen i 2007 tilbake på samme nivå som i 1989.

Alderspensjon har i hele 40-årsperioden vært den tyngste utgiftsposten med rundt 40 prosent av utgiftene. Dernest kommer utgifter knyttet til uførhet og sykepenges. Til sammen har disse tre områdene utgjort mellom 66 og 79 prosent av utgiftene gjennom hele perioden.

Den stabile utgiftsandelen kan ikke uten videre tolkes som at folketrygdens utgifter er bærekraftige på lang sikt. Det er flere årsaker til dette:

- Det er ikke tatt hensyn til demografiske forhold. Befolkningsstrukturen har blant annet stor betydning for utgiftene til alderspensjon. Disse utgiftene har økt over tid som følge av økt opptjening av pensjonspoeng og økt levealder, men de senere år er økningen dempet av at årskullene som har nådd pensjonsalder, har vært relativt små. I årene som kommer vil disse alderskullene øke kraftig. Det vil føre til en kraftig økning i utgiftene til alderspensjon og en betydelig økning i folketrygdens samlede utgifter. Pensjonsreformen er ment å motvirke noe av denne økningen³, men utgiftene til alderspensjon som andel av BNP anslås likevel å øke betraktelig.*
- Det forutsetter at finansieringsansvaret ikke utvides betydelig i framtiden.*
- Erfaringen viser at utgiftsandelen øker ved lavkonjunktur. Dersom vi i framtiden skulle få en langvarig nedgang i økonomien, er det sannsynlig at dette isolert sett vil øke utgiftsandelen betydelig.*

Det området som har hatt størst utgiftsvekst i 40-årsperioden sett under ett, er attføring, rehabilitering og hjelpemidler, fulgt av uførhet og alderspensjon. Utgiftene til sykepenges som andel av BNP for fastlands-Norge har vært relativt stabile siden innføringen av den nåværende sykepengeordningen i 1978–1979, mens utgiftene ved arbeidsledighet har variert mye som følge av konjunktursvingninger.

INNLEDNING

Folketrygden ble etablert 1. januar 1967 og har i 40 år vært det sentrale sikkerhetsnettet i den norske velferdsstaten. I 2007 utgjorde folketrygdens samlede utgifter 247 milliarder kroner. Tilsvarende tall i 1967 var 3 milliarder, eller 22 milliarder når vi regner om til kroneverdien i 2007. Økningen over tid har sammenheng med en rekke faktorer. Blant disse kan nevnes den generelle velstandsutviklingen, økt opptjening av pensjonspoeng, økt levealder, den demografiske utviklingen for øvrig, kvinners økte yrkesdeltakelse, utviklingen i befolkningens helse-

tilstand, endringer i folketrygdens finansieringsansvar og endringer i regelverket. I tillegg har konjunktursituasjonen betydning for kortsiktige svingninger i utgiftene.

I artikkelen søkes det å besvare spørsmål som: Hvor tungt veier folketrygdens utgifter i forhold til landets sam-

¹ Korrigert for endringer i hvilke ordninger folketrygden finansierer.

² Omregnet til kroneverdien i 2007.

³ Siden Regjeringen i årets tariffoppgjør har avtalt med partene i privat sektor at pensjonsreformens levealdersjustering skal innføres gradvis, vil pensjonsreformen fram til 2060 gi mindre innsparing enn tidligere anslått.

lede økonomiske ressurser? Hvordan har disse utgiftene utviklet seg over tid? Og hvor bærekraftig er folketrygden i forhold til forventede utgifter på lang sikt? Dette vil bli belyst ved å se på utgiftsutviklingen i faste priser per sysselsatt og som andel av bruttonasjonalproduktet for fastlands-Norge. Vi vil også se litt på enkelte hovedområder innenfor folketrygden og peke på noen faktorer som kan bidra til å forklare utviklingen.

Folketrygdens kjerne er en rekke ulike stønader til erstatning av arbeidsinntekt, som alders-, uføre- og etterlattepensjon, sykepenger, stønad ved arbeidsledighet, ved yrkesrettet attføring og medisinsk rehabilitering, stønad til enslige forsørgere og foreldrepenge ved fødsel og adopsjon. Dessuten omfatter den kompensasjon for visse utgifter, herunder stønad til helsetjenester, grunnstønad, hjelpestønad og gravferdsstønad. I tillegg kommer utlån av hjelpemidler til personer med nedsatt funksjonsevne,

Metode for korrigerer av utgiftene

Følgende utgiftsposter er lagt til de offisielle regnskapstallene for 1967–1970⁴:

- Syketrygden: Sykepenger, barselspenger, stønad til diverse helsetjenester og sykehjelp etter konvensjoner med andre land.
- Arbeidsløsetrygden: Dagpenger og andre stønader.
- Yrkesskadetrygden.

Følgende poster er trukket fra de offisielle utgiftstallene:

- Sysselsettingstiltak (1971–1982)
- Krigspensjon for sivilpersoner (1967–1990)
- Tilskudd til sykehus og sykehjem mv. (1971–1990)
- Poliklinisk/ambulant virksomhet (1981–1990)
- Behandlingsreiser til utlandet (1984–1990)
- Opptreningsinstitusjoner (1971–2006)
- Skyssvederlag for leger mv. (1971–2004)
- Syketransport (1971–2003)
- Oppholdsutgifter (1971–2003)
- Ambulansetransport (1981–1986)
- Luftambulansetransport (1988–2002)
- Skadetur for sivile krigspensjonister (1973–1990)
- Tilskudd til helsetjenesten i kommunene (1984–1985)
- Tilskudd til helse- og sosialtjenesten i kommunene (1988–1990)
- Tilskudd til familievernkontorer (1971–1982)
- Hjemmesykepleie mv. (1971–1985)
- Alkoholistinstitusjoner (1974–1985)
- Bedriftshelsetjeneste (1979–1983)
- Yrkesmedisin (1982–1989)
- Forlenget ferie for arbeidstakere over 60 år (1976–1992)
- Tilskudd til telefon for eldre og uføre (1975–1984)
- Administrasjonsutgifter (1967–2006)

⁴ Ikke alle utgifter fra disse trygdene er lagt til, jf. hvilke utgifter som er trukket fra for 1971 og utover.

ménerstatning ved yrkesskade og forskuttering av barnebidrag.

Fra starten omfattet folketrygden kun alderstrygd, uføretrygd, enke- og morstrygd, forsørgertrygd for barn og attføring. Først i 1971 ble syketrygden, yrkesskadetrygden og arbeidsløsetrygden innlemmet i folketrygden. Etter dette har dekningsområdet i grove trekk ligget fast. Likevel har det opp gjennom årene vært en rekke endringer med hensyn til nøyaktig hvilke utgiftsposter som dekkes av folketrygden. I artikkelen er det forsøkt å korrigere for dette for å få en mest mulig sammenlignbar tidsserie for hele perioden. Det er gjort ved å «flytte» en del poster inn eller ut av regnskapet for hvert enkelt år i tråd med hvilke utgifter folketrygden dekker i dag, ifølge statsregnskapet for 2007. Utgiftsposter som per i dag ikke er folketrygdens ansvar er dermed holdt utenfor gjennom hele tidsserien. Tilsvarende er utgiftsposter som i dag er folketrygdens ansvar, men ikke ble regnskapsført under folketrygden tidligere, tatt med for hele tidsserien.

Noen endringer har det ikke vært mulig å korrigere for. For eksempel er det ikke korrigert for forskyvninger i finansieringsandelen for helsetjenester mellom folketrygden og kommuner, fylkeskommuner eller helseforetak, unntatt når hele finansieringsansvaret er flyttet. Det er heller ikke korrigert for at forskuttering av barnebidrag før 1976 ble administrert og finansiert av kommunene.

En nærmere beskrivelse av hvilke utgiftskorrekasjoner som er foretatt er gitt i faktaboks. For en mer detaljert gjennomgang av folketrygdens utvikling og hvilke ordninger den omfatter, se Andresen (2007).

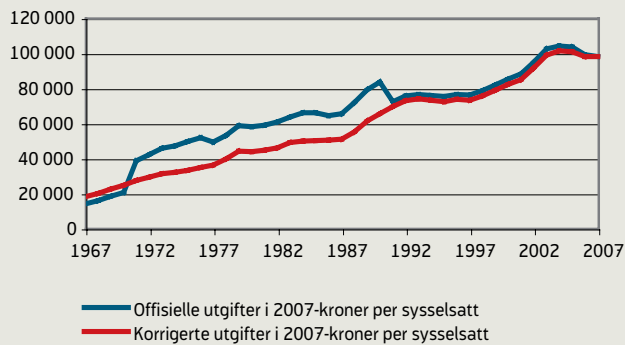
FOLKETRYGDENS UTGIFTER I FASTE PRISER PER SYSSELSATT

Avtakende utgiftsvekst

I figur 1 er folketrygdens samlede utgifter ifølge offisielle regnskapstall sammenlignet med korrigerede utgiftstall, beregnet som beskrevet over. Begge tallserier er i figuren oppgitt i 2007-kroner per sysselsatt. Vi ser at det var betydelig forskjell på de to utgiftsdefinisjonene fram til 1991. For 1967–1970 ligger de korrigerede tallene noe over de offisielle, men i hele perioden 1971–1990 betydelig under. Det skyldes blant annet at folketrygden i denne perioden finansierte sykehusene. Fra 1991 er det liten forskjell på de to utgiftsdefinisjonene, selv om de ikke sammenfaller helt før i 2007.

Som følge av at de korrigerede utgiftene er mer sammenlignbare over tid, viser de en noe jevnere utvikling enn de offisielle utgiftene. Det er de korrigerede utgiftene vi vil se nærmere på i det følgende.

Figur 1:
Offisielle og korrigerte tall for folketrygdens utgifter i 2007-kroner per sysselsatt

KILDE: NAV/SSB

I 1967 utgjorde de korrigerte utgiftene 18 000 kroner⁵ per sysselsatt. Etter 10 år var tallet dobbelt så høyt, og etter 15 år ble det i 1992 en ny fordobling til 73 000. I løpet av de siste 15 årene har det derimot bare vært en økning på 35 prosent. Vi ser altså tegn til at økningen i utgiftene avtar gjennom perioden. De siste årene har utgiftene ligget rundt 100 000 kroner per sysselsatt.

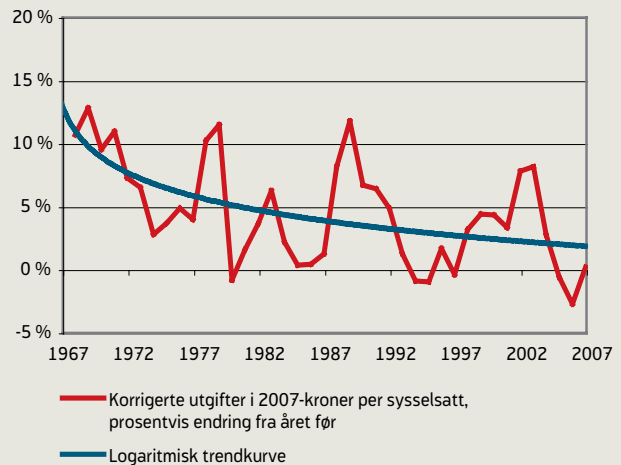
For 1967 tilsvarte de korrigerte utgiftene per sysselsatt 9,2 prosent av en gjennomsnittslønn⁶. I 2007 hadde andelen økt til 24,5 prosent.

For å se nærmere på hvordan utgiftsveksten har utviklet seg over tid, viser figur 2 den årlige prosentvise endringen i korrigerte utgifter i faste priser per sysselsatt. Vi ser at utgiftene etter denne definisjonen med noen få unntak økte hvert år gjennom hele 40-årsperioden. Tidsserien kan likevel deles inn i seks relativt distinkte perioder:

- 1967–1979: Betydelig økning (i gjennomsnitt 7,8 prosent per år)
- 1979–1987: Beskjeden økning (+1,8 %)
- 1987–1992: Betydelig økning (+7,5 %)
- 1992–1997: Ingen endring (+0,1 %)
- 1997–2003: Betydelig økning (5,2 %)
- 2003–2007: Ingen endring (-0,1 %)

Etter 1992 er det kun i 2002 og 2003 at utgiftene i faste priser per sysselsatt har økt med mer enn fem prosent. Dette henger sammen med at de nevnte to årene var preget av nedgangskonjunktur, og hadde periodens klart laveste vekst i BNP for fastlands-Norge.

Figur 2:
Korrigerte tall for folketrygdens utgifter i 2007-kroner per sysselsatt. Prosentvis endring fra året før, og logaritmisk trendkurve

KILDE: NAV/SSB

I figur 2 er det også lagt inn en trendkurve. Denne bekrefter at utgiftsveksten har vært avtakende gjennom perioden. Det er benyttet en logaritmisk trendkurve, siden det kan se ut til at utgiftsveksten avtar mindre de senere år. I den grad man kan si noe om framtiden ut fra figuren, ser det ut til at vi kan forvente en fortsatt moderat økning i folketrygdens utgifter i faste priser per sysselsatt, omtrent som vi har sett for de siste 15 årene. Vi vet imidlertid at demografiske forhold vil gi betydelig utgiftsvekst i årene som kommer. Det skyldes den lenge varslede eldrebølgen, som snart vil være et faktum. En kraftig økning i årskullene som når pensjonsalder vil føre til sterk vekst i utgiftene til alderspensjon, og vi må forvente betydelig økning i veksttakten også for folketrygdens samlede utgifter i faste priser per sysselsatt.

FOLKETRYGDENS UTGIFTER I PROSENT AV BNP

Samme utgiftsandel i 2007 som i 1989

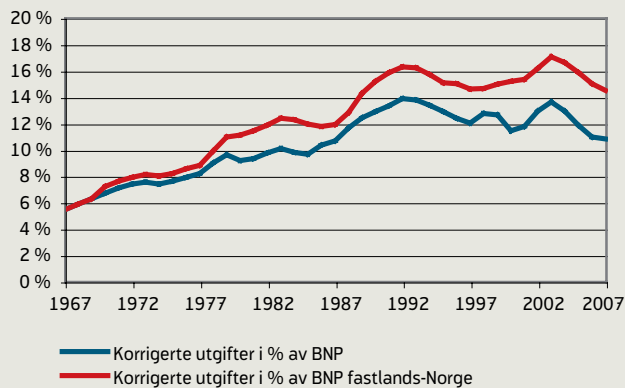
Figur 3 viser utviklingen i folketrygdens korrigerte utgifter som andel av bruttonasjonalproduktet (BNP) og BNP for fastlands-Norge. Fra rundt 1980 ser vi at utgiftsandelen av BNP for fastlands-Norge har vært betydelig større enn andelen av det «offisielle» BNP inklusive kontinentalsokkelen.

Begge utgiftsmålene avviker fra det vi benyttet i forrige avsnitt ved at utgiftene ikke bare er justert for økningen i

⁵ 2007-kroner.

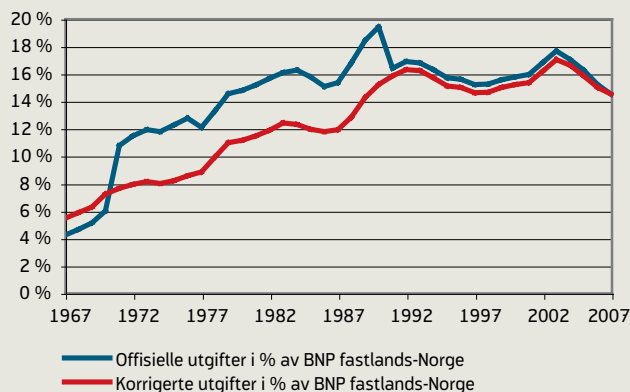
⁶ Lønn per normalårsverk ifølge nasjonalregnskapet.

Figur 3:
Korrigerede tall for folketrygdens utgifter i prosent av BNP og BNP for fastlands-Norge

KILDE: NAV/SSB

Figur 4:
Offisielle og korrigerede tall for folketrygdens utgifter i prosent av BNP for fastlands-Norge

KILDE: NAV/SSB

det generelle prisnivået og antall sysselsatte, men også for veksten i arbeidsproduktiviteten. Vi får dermed et utgiftsmål som kan sies å være justert for velstandsutviklingen, og dermed i større grad kan forventes å være stabilt over tid. Dette gjør det mulig å vurdere utviklingen i forhold til hvor bærekraftig folketrygden er på lang sikt. Vi anser andelen av BNP for fastlands-Norge for å være det mest relevante utgiftsmålet i denne sammenheng, siden utvinningen av olje og gass har begrenset varighet. Vi vil derfor heretter begrense oss til dette BNP-målet.

Toppnivå på 17 prosent av BNP for fastlands-Norge i 2003

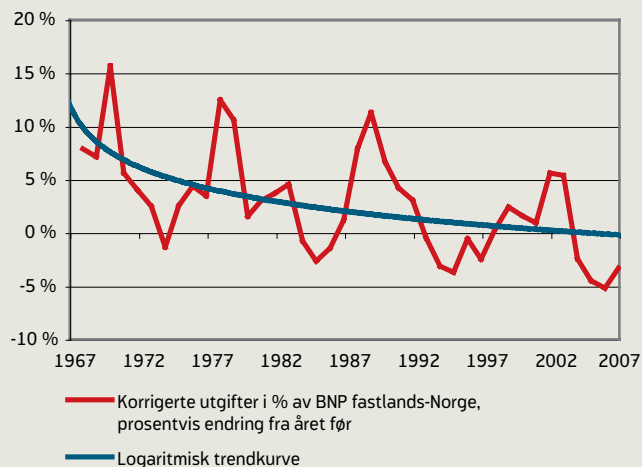
Utgiftsandelen var i 1967 på 5,4 prosent, og økte deretter relativt jevnt fram til 1983. Etter en liten nedgang fram til 1986, økte andelen til en topp på 16,3 prosent i 1992. De siste 15 årene har andelen vært relativt stabil rundt dette nivået, med et toppnivå for hele perioden på 17,0 prosent i 2003. Etter dette er andelen redusert til 14,5 prosent i 2007. Utgiftsandelen er dermed tilbake på samme nivå som i 1989.

Figur 4 sammenligner de offisielle og korrigerede utgiftene som andel av BNP for fastlands-Norge. Den offisielle utgiftsandelen økte fra 4,2 prosent i 1967 til 6,0 prosent i 1970, for deretter å gjøre et hopp til 10,7 prosent i 1971, da blant annet syketrygden ble innlemmet i folketrygden. Utviklingen deretter var i stor grad den samme som for de korrigerede utgiftene til og med 1990. Fra 1990 til 1991 falt den offisielle andelen fra 19,4 prosent til 16,4 prosent, blant annet fordi folketrygdfinansieringen av sykehusene ble fjernet. Etter dette har utviklingen i hovedsak vært den samme for de offisielle og korrigerede utgiftene.

Størst vekst i utgiftsandelen ved lavkonjunktur

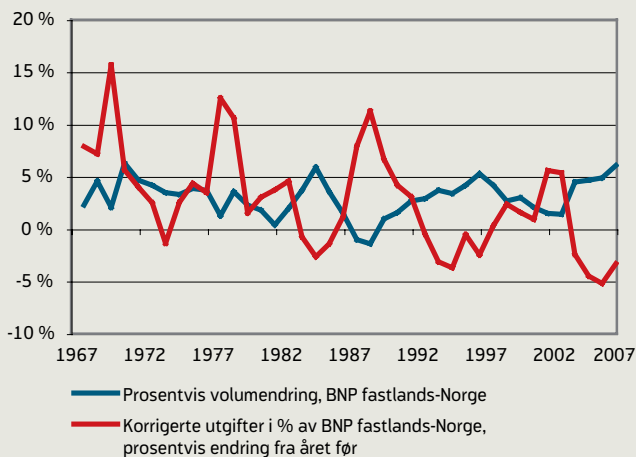
Den årlige prosentvise endringen i de korrigerede utgiftene som andel av BNP for fastlands-Norge er vist i figur 5. Igjen er det tegnet inn en trendkurve, som bekrefter den nedadgående tendensen i den årlige utgiftsendringen som vi så for utgiftene i faste priser per sysselsatt. Også her er det benyttet en logaritmisk trendkurve, som ser ut til å stemme best med utviklingen. Vi ser at utgiftsendringen

Figur 5:
Korrigerede tall for folketrygdens utgifter i prosent av BNP for fastlands-Norge. Prosentvis endring fra året før, og logaritmisk trendkurve

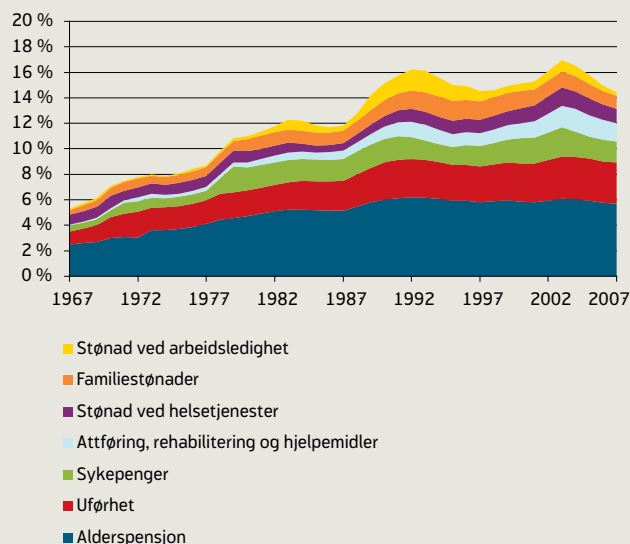
KILDE: NAV/SSB

Figur 6:
Korrigerte tall for folketrygdens utgifter i prosent av BNP for fastlands-Norge. Prosentvis endring fra året før. Årlig prosentvis volumendring i BNP for fastlands-Norge

KILDE: NAV/SSB

Figur 7:
Korrigerte tall for folketrygdens utgifter i prosent av BNP for fastlands-Norge, etter hovedområde

KILDE: NAV/SSB

de siste årene fluktuerte rundt 0. Det kan altså se ut til at folketrygdens utgifter som andel av BNP for fastlands-Norge har stabilisert seg i perioden etter 1992.

Vi ser også av figuren at det enkelte år har vært en spesielt sterk utgiftsvekst. Det gjelder særlig 1970, 1978–1979, 1988–1989 og 2002–2003. Med unntak av 1970 og 1979 var disse årene preget av lavkonjunktur i betydningen lav volumendring⁷ i BNP for fastlands-Norge. I figur 6 vises den årlige volumendringen sammen med korrigert årlig utgiftsendring. Vi ser en tydelig tendens til at lav volumvekst det enkelte år går sammen med høy vekst i utgiftsandelen, og omvendt. Dette skyldes dels at lav volumvekst i seg selv betyr redusert vekst i BNP for fastlands-Norge (nevneren i vår utgiftsdefinisjon), og dels at stønadene ved arbeidsledighet viser store svingninger i forhold til konjunktorene.

Ut fra det vi har sett kan konjunkturoppgangen siden 2003 antas å være en viktig årsak til nedgangen i utgiftsandelen de siste årene. Det er derfor grunn til å regne med at utgiftsandelen vil øke igjen når konjunktorene snur.

Alderspension, uførhet og sykepenger utgjør rundt 70 prosent av utgiftene

Figur 7 viser hvordan folketrygdens utgifter som andel av BNP for fastlands-Norge er sammensatt etter hovedområde.

Alderspension har i hele 40-årsperioden vært den tyngste utgiftsposten med mellom 36 og 47 prosent av de samlede utgiftene. De siste årene har alderspension som andel av BNP for fastlands-Norge ligget forholdsvis stabilt rundt seks prosent. På annen plass kommer uførhet⁸, som har ligget mellom 19 og 26 prosent av de samlede utgiftene, og deretter sykepenger med mellom syv og 19 prosent. Til sammen har disse tre områdene utgjort mellom 66 og 79 prosent av de samlede utgiftene gjennom hele perioden.

Som nevnt vil eldrebølgen føre til at utgiftene til alderspension vil øke kraftig i årene som kommer. Beregninger viser at andelen av BNP for fastlands-Norge ville økt fra om lag seks prosent til 15 prosent i 2050 dersom pensjonsreformen ikke var blitt vedtatt, mens andelen i 2050 anslås til 12 prosent når man tar hensyn til reformen (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2006). Slike beregninger er selvfølgelig usikre.

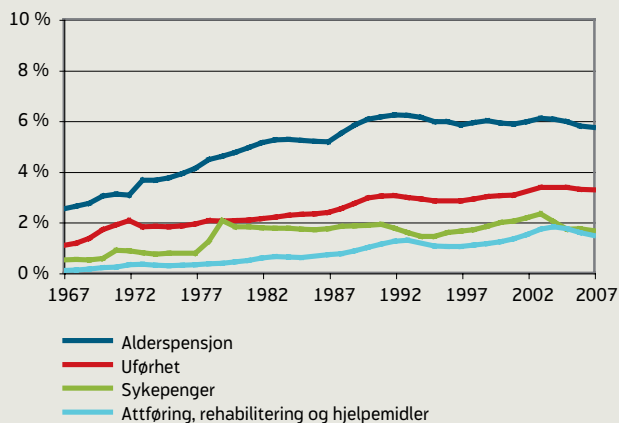
Videre har stønader ved helsetjenester utgjort fra fem til 14 prosent og familiestønader⁹ fra syv til 10 prosent. Vi ser også at de arbeidsmarkedsrelaterte ytelsene har endret seg svært mye over tid. Både stønader ved arbeidsledighet og utgiftene til attføring, rehabilitering og hjelpemidler har variert mellom én og 11 prosent.

⁷ Med volumendring menes endring i faste priser.

⁸ Uførhet omfatter her både uførepensjon, tidsbegrenset uførestønad fra 2004, grunn- og hjelpestønad, mænerstatning ved yrkesskade og yrkesskadetrygd etter gammel lovgivning.

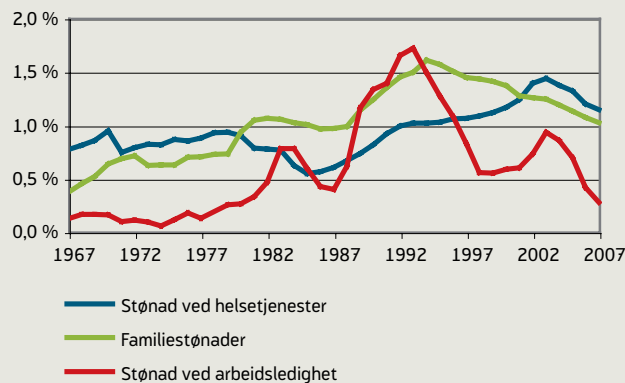
⁹ Familiestønader omfatter her foreldrepenge ved fødsel og adopsjon, ytelser til etterlatte, stønader til enslige forsørgere og forskuttering av barnebidrag.

Figur 8:
Korrigerede tall for folketrygdens utgifter i prosent av BNP for fastlands-Norge. Alderspension, uførhet, sykepenger og attføring mv

KILDE: NAV/SSB

Figur 9:
Korrigerede tall for folketrygdens utgifter i prosent av BNP for fastlands-Norge. Stønad ved helse-tjenester, familiestønader og stønad ved arbeidsledighet

KILDE: NAV/SSB

Størst utgiftsvekst for attføring, rehabilitering, hjelpemidler og uførhet

Utviklingen over tid innen hvert enkelt hovedområde som andel av BNP for fastlands-Norge kan sees av figur 8 og 9. Utgiftsandelen for alderspensjon økte fra 2,5 prosent i 1967 til seks prosent rundt 1990, og har ligget stabilt siden. Økningen henger som nevnt sammen med økt levealder og økt opptjening av tilleggspensjon, mens demografiske forhold de senere år har virket i motsatt retning. Videre økte utgiftsandelen for uførhet fra én prosent i 1967 til tre prosent rundt 1990. I 2007 var andelen på 3,2 prosent. Her har utviklingen i befolknings-sammensetningen de senere år bidratt til å øke utgiftene.

Økningen i utgiftene til alders- og uførepensjon henger sammen med at pensjonistene i løpet av de siste 40 årene har hatt en gradvis økende opptjening av pensjonspoeng og dermed økt tilleggspensjon. Utviklingen for alderspensjon må også sees i sammenheng med økende levealder, som de senere år er motvirket av at små alderskull har nådd pensjonsalder. I tillegg er utgiftsutviklingen for alders- og uførepensjon påvirket av innstramminger i beregningen av tilleggspensjon¹⁰.

Av bakgrunnsinformasjonen for alderspensjonister framgår det at utgiftsandelen til grunnpensjon har gått ned siden begynnelsen av 1990-årene, mens utgiftsandelen til tilleggspensjon økte kraftig fram til om lag samme tidspunkt, for deretter å øke mer moderat. For uførepensjonister har andelen til grunnpensjon holdt seg stabil gjennom hele 40-årsperioden, mens andelen til tilleggspensjon har vist en moderat økning. At utgiftskomponentene har utviklet

seg forskjellig for alders- og uførepensjonister, henger sammen med at alderspensjonister ikke har kunnet tjene opp pensjonspoeng for årene før 1967, mens uførepensjonister godskrives pensjonspoeng helt fram til de fyller 67 år. Som følge av dette utgjorde tilleggspensjon en betydelig del av pensjonsutgiftene på et tidligere tidspunkt for uførepensjon enn for alderspensjon. Utgiftsandelen til sært tillegg har gått ned siden rundt 1980 for både alders- og uførepensjonister.

Utgiftene til sykepengene har vist en noe annen utvikling. Andelen økte kraftig i 1978–1979 etter innføring av den nåværende sykepengeordningen fra 1. juli 1978¹¹. Etter dette har sykepengene vært relativt stabile på rundt to prosent. Når det gjelder attføring, rehabilitering og hjelpemidler, var utgiftsandelen så lav som 0,1 prosent i 1967, men økte til 1,2 prosent i 1992. Et nytt toppnivå ble nådd i 2004 med 1,8 prosent, før andelen gikk tilbake til 1,4 prosent i 2007.

Av figur 9 ser vi at utgiftsandelen til stønader ved helse-tjenester lenge var relativt stabil i underkant av én prosent, men økte til 1,4 prosent i 2003, for deretter å synke til 1,1 prosent i 2007. Familiestønader økte fra 0,4 prosent

¹⁰ Innstramming i tilleggspensjonen har skjedd dels ved at folketrygdens grunnbeløp har vært underregulert, og dels ved at den såkalte pensjonsprosenten ble endret fra 45 til 42 prosent med virkning fra opptjeningsåret 1992. Endringer vedrørende sært tillegg har derimot ført til økte utgifter gjennom økt minstepensjon.

¹¹ Hovedårsaken til den kraftige økningen i utgiftene etter innføring av den nye sykepengeordningen, er at sykepengene ble gjort skattepliktige. Den nye ordningen var også mer sjenerøs enn tidligere.

.....
.....

i 1967 til 1,6 prosent i 1994, men har gått tilbake igjen til 1,0 prosent i 2007. Stønader ved arbeidsledighet har svingt mye og vært høyest ved konjunkturbunnen i 1983–1984, 1992–1993 og 2003–2004. I 2007 er andelen nede på 0,3 prosent, mot et toppnivå på 1,7 prosent i 1992–1993. I tillegg kommer «andre formål», som aldri har oversteget 0,1 prosent av BNP for fastlands-Norge.

REFERANSER

Andresen, Martin (2007): «Folketrygden 40 år». Arbeid og velferd 3/2007. Arbeids- og velferdsdirektoratet

Arbeids- og inkluderingsdepartementet: St.meld. nr. 5 (2006–2007), Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden

Finansdepartementet: St.meld. nr. 3 (2007–2008), Statsrekneskapen for 2007 – samt tilsvarende for tidligere år

Rikstrygdeverket: årsmeldinger for 1967–1973

Statistisk sentralbyrå: diverse statistikk (www.ssb.no)